

האוניברסיטה העברית בירושלים
התכנית לידיש

פרופ' דוד

אביב/תשע"ה 2015

רוסקיס

אמנות עממית מסוגננת: ספרות יידיש בעל פה ובכתב

קורס מספר 18875

יום ד 10:30-12:15

2204רוח (הר הצופים)

שעות קבלה: בימי ב, בתיאום מראש, חדר 6302 רוח, טלפון: 02-5883617

David.Roskies@mail.huji.ac.il

תיאור הקורס: אחד היסודות של ספרות יידיש החדשה, כספרות שנכתבה בשפה המדוברת בפי העם, היתה ההשענות על מקורות פולקלוריים—בשירה, בסיפור ובתיאטרון. הקורס יציע ניתוח של יחסי הגומלין בין שני תחומי הביטוי האלה על גילוייהם השונים, החל מ"סיפורי המעשיות" של רבי נחמן מברסלב, דרך סיפוריו של י.ל.פרץ, הבלדות המסוגננות של איציק מאנגר, הסיפורים הפנטסטיים של יצחק בשביס-זינגר, וכלה ב"דיבוק" של ש. אן-סקי ו"שירי המגילה" של מאנגר. ההשתתפות בקורס אינה דורשת ידיעת יידיש.

דרישות הקורס והרכב הציון הסופי

1. נוכחות חובה.
2. השתתפות פעילה בקורס - עמידה במטלות, קריאת מקורות וספרות משנית וכו'.
3. עבודת אמצע סמסטר: ניתוח "הבלדה על מחרוזת הכוכבים" של איציק מאנגר. היקף העבודה בין חמישה לשמונה עמודים. את העבודה יש להגיש **עד לתאריך ה-29 באפריל** ללא יוצא מן הכלל. משקל העבודה הוא 25% מהציון הסופי.
4. המטלה הסופית בקורס היא מבחן בית. השאלות יימסרו לכם בשיעור האחרון.

המקורות הראשיים (חוץ מאלה שאפשר להשיג באינטרנט) מופיעים ב**מקראה** שאותה ניתן לרכוש במרכז לשירותי משרד של האוניברסיטה. את שירי המגילה, מידיש דוד אסף (עם עובד 2010) אפשר לרכוש ב"אקדמון". עותקים גם שמורים בספרייה. המקורות המשניים המצויינים בכוכבית מופיעים באתר הקורס.

א. מבוא

4 במרץ **בין פולקלור לספרות: שני היבטים**

*ולטר בנימין, 'המספר' (1936), מצחך כתביס, ב, תרגום: דוד זינגר, תל אביב תשנ"ו, עמ' 177-196

איציק מאנגר, 'פולקלור וספרות' (1939), תרגום: חיה בר-יצחק, חוליות 7 (2007): 70-361.

המבוא מאת חיה בר-יצחק:

<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2007/000714398.pdf>

הטקסט: <http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2004/000364520.pdf>

ב. הספרות בעל-פה לסוגיה

במרץ **שירה 11**

שירי אהבה

אלע וואסערלעך פליסן אָוועק / כל פלגי מים ירחיקו לזרם,
אוי, דאָטרן דאָרט איבערן וואסערל / אוי, שמה, שמה, שמה—מעבר למים
מתוך טווס הזהב: אסופת שירי עס ביידיש (חיפה 1970), עמ' 28, 33

משחקים בחדר הבנות

יחיאל שטרן, "החדר בטישביץ (1940)", תרגום: יהודה גור-אריה, החזר: מחקרים, תעודות, פרקי ספרות וזכרונות, עורכים עמנואל אטקס ודוד אסף (ת"א, אוניברסיטת ת"א ובית שלום עליכם, 2010), עמ' 239-247.

י.ל. כהן, "שיר העם היהודי (1912)" תרגום: חיה בר-יצחק, חוליות 6 (2000): 301-354.
<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2004/000338836.pdf>

במרץ סיפור: מעשיית קסם 18

מעשה מיט א נארישן וואס אליהו הנביא גיט אים אַ ברכה / מעשה בשוטה שאליהו הנביא
בירך אותו
דער ווארטזאגער / האיש שדבריו מתגשמים תמיד
מעשיות קסם מפי יהודי מזרח אירופה / יידישע ווונדער-מעשיות פון מזרח-אייראפע (תל אביב,
1988), עמ' 40-53 (נוסח ווערבלונסקי); עמ' 54-61 (נוסח כהן), תרגום: יוסל בירשטיין ועידו
בסוק.

Max Lüthi, "Aspects of the Märchen and the Legend," in *Folklore Genres*, ed. Dan Ben-
Amos (Austin: Univ. of Texas Press, 1981), pp. 17-33

במרץ, 1 באפריל חופשת פסח 25

באפריל [שיעור השלמה] תיאטרון: הפורים שפיל 12

מכירת יוסף (1905) ידע-עם 30 (1966): 145-132.

*יעקב וייצנר, מכירת יוסף בתיאטרון היהודי העממי (ת"א: י. ל. פרץ, 1999), עמ' 9-37.
*אהובה בלקין, הפורים שפיל: עיונים בתיאטרון היהודי-עממי (י-ם 2002), עמ' 259-256.

באפריל אין שיעור 15

באפריל יום הזיכרון 22

ג. אמנות עממית מסוגגנת

באפריל הבלדה הספרותית 29

י.ל. פרץ – דריי' נייטארינס / שלוש תופרות (1895), מבחר שירת יידיש למן י.ל. פרץ עד ימינו, משה בסוק, עורך. ת"א: הקיבוץ המאוחד, עמ' 1963, עמ' 4-5.

איציק מאנגער - לאַמיר-זשע זינגען / הבה נשיר ,
אויפן וועג שטייט אַ בוים / על הדרך עץ עומדת – עם תוים,
באַלאַדע פונעם שנירל קרעלן / בלדה על מחרוזת הכוכבים, מתוך שירים ובלדות, מיידיש:
בנימין טנא (ת"א: על המשמר 1969), עמ' 76-79.

הלן ביר, "הבלאדות של איציק מאנגר: האמנם הן מורשת אירופית?" חוליות 10 (2006): 59-67

<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2007/000725365.pdf>

עבודת אמצע סמסטר: ניתוח "הבלדה על מחרוזת הכוכבים" של איציק מאנגר

במאי המעשיה האלגוריסטית 6

רבי נחמן בן שמחה מברסלב – מעשה מאבדת בת-מלך (1806)
מעשה ממלך וקיסר (1807)
– ס' סיפורי המעשיות (1815), ערך ותרגם רבי נתן שטרנהרץ מנמירוב (ירושלים: חסידי
ברסלב תשל"ט), עמ' ב-ח, מד-נא.

* Axel Olrik, "The Epic laws of Folk Narrative" (1908), in *The study of folklore*, edited by Alan Dundes Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1965, pp. 129-141.

במאי מפי העם 13

י. ל. פרץ – דער קונצן-מאַכער / העושה נפלאות (1904), מקור עברי.
איבער א שמעק טאבעק / בשל ריחה של טבק (1906)
...די תאוה צו קליידער / התאוה לבגדים (1904), כל כתבי י.ל. פרץ

* גרשון שקד, "י. ל. פרץ", הסיפורת העברית 1880-1970: גולה (1977), 130-133,
140-150, 158-160 .

במאי סיפור ללא סוף 20

שלום עליכם – דער פארכישופטער שניידער / החיית המכושף (1901), בתרגומו של דן מירון, סיפורי תוהו (י"ם, כתר 2010), עמ' 84-131.

*David G. Roskies, *A Bridge of Longing: The Lost Art of Yiddish Storytelling* (Harvard, 1995), 160-66

במאי מפי השד 27

יצחק בשביס-זינגר - מעשה טישביץ (1959) – מיידיש: מנחם פרי, סימן קריאה 9 (1979) עמ' 149-154

דער שפיגל / המראה, בתוך: חורבן קרשע ועוד סיפורים על אנשים ועל שדים (תרגמה: בלהה רובינשטיין), ירושלים תשס"א, עמ' 130-141.

*"החדר בטישביץ (1940)", תרגום: יהודה גור-אריה, החדר: מחקרים, תעודות, פרקי ספרות וזכרונות, עורכים עמנואל אטקס ודוד אסף (אוניברסיטת ת"א 2010), עמ' 189-190.

*Ken Frieden, "I. B. Singer's Monologues of Demons," *Prooftexts* 5 (1985): 263-68.

ביוני המחזה הניאו-חסידי 3

ש. אנ-סקי - בין שני עולמות או הדיבוק (1914) תרגום מיידיש ח"נ ביאליק
<http://benyehuda.org/bialik/hadibuk.html>

*אירן קונפנינו, "הדיבוק ושני העולמות בראי הפנטסטי", אל נא תגרשוני: עיונים חדשים בהדיבוק, דורית ירושלמי ושמעון לוי (עורכים), ת"א: ספרא, 2009, עמ' 228-236.

ביוני הדיבוק: שני היבטים 10

משפט הדיבוק (ת"א 1926), אל נא תגרשוני: עיונים חדשים בהדיבוק, דורית ירושלמי ושמעון לוי (עורכים), ת"א: ספרא, 2009, עמ' 315-356.

*זהבית שטרן, "רוחות רפאים על מסך הקולנוע: לשאלת הזיכרון בסרט הדיבוק (1937)", שם, עמ' 198-219.

10 במאי הקרנת הדיבוק (פולין 1937)

ביוני הפורים שפיל האקטואלי 17

איציק מאנגער – מגילה-לידער / שירי המגילה (1936), מיידיש דוד אסף. ת"א: עם עובד 2010.

ד. סיכום

ביוני אמנות עממית מסוגננת בין הזרם הרומנטי-משיחי והזרם הגרוטסקי-ריאליסטי 24

מקורות

רחל אליור, בין העולם הנגלה לעולם הנסתר
<http://pluto.huji.ac.il/~mselio/elior-pdf.pdf>

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%93%D7%99%D7%91%D7%95%D7%A7>

הלן ביר, "הבלאדות של איציק מאנגר: האמנם הן מורשת אירופית?" חוליות 10 (2006): 59-

67

<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2007/000725365.pdf>

משה גורלי, משה ביק, וגדעון אלמגור, עורכים, די גאלדענע פאווע: יידישע פאלקסלידער, כתיבת תוים:ברונם ריינארד. חיפה: המוזיאון וספרית אמלי למוסיקה, 1970

בנימין הרשב, "הבית הטיפוסי של שיר העם ביידיש", בתוך התרבות האחרת: יידיש והשיח היהודי (י-ם 212-231, (2006.

דורית ירושלמי ושמעון לוי (עורכים), אל נא תגרשוני : עיונים חדשים בהדיבוק, ת"א: ספרא, 2009

אברהם נוברשטרן, "הפרק האחרון: אפוקליפסה והיסטוריה ביצירתו של יצחק בשביס", **קסס**
הדמדומים: אפוקליפסה ומשיחיות בספרות יידיש, ירושלים 2003, עמ' 373-383

גילה פלם, "השיר היידי ושילובו בשיר הישראלי או, מדוע נעלם שיר האהבה?" העגלה המלאה: מאה ועשרים שנות תרבות ישראל, ערך ישראל ברטל, עמ' 251-260

יחיאל שטרן, "החדר בטישביץ (1940)", תרגום: יהודה גור-אריה, החדר: מחקרים, תעודות, פרקי ספרות וזכרונות, עורכים עמנואל אטקס ודוד אסף (אוניברסיטת ת"א 2010), 195-209, 221-253

David G. Roskies, *A Bridge of Longing: The Lost Art of Yiddish Storytelling* (Cambridge: Harvard University Press, 1995).